

Slavnostní vyznamenávání na Pražském hradě. První tajemník ÚV KSČ Alexander Dubček (vpravo) předává Řád Klementa Gottwalda za budování socialistické vlasti, za dlouholetou aktivní a obětavou práci v dělnickém hnutí a v Komunistické straně Československa a za zásluhy o výstavbu socialismu dr. Gustávu Husákovi (vlevo).

Autor: A. J. Tůma

Část 2. Kontexty

Teorie o zásadním podílu účasti sionistického spiknutí na československém kulturně-politickém vývoji konce šedesátých let byly formulovány v materiálu, připraveném jako oficiální interpretace příčin „kontrarevoluce“ tzv. libeňskými radikály (neostalinisté kolem **Josefa Jodase**). Ti však prohráli souboj o podobu normalizace s umírněným husákovským křídlem, které vytvořilo **vlastní materiál**, známý jako „**Poučení z krizového vývoje**“. Tady už je sionistický motiv zmiňován jen okrajově, např.: „Značný vliv v boji proti socialismu v ČSSR měly síly, které se angažovaly z pozic sionismu, jednoho z nástrojů mezinárodního imperialismu a antikomunismu. Jejich předními reprezentanty u nás byli F. Kriegel, J. Pelikán, A. Lustig, E. Goldstücker, A. J. Liehm, E. Löbl, K. Winter a řada dalších.“

Státní bezpečnost, která v politickém ovzduší pražského jara otázku sionismu přestala reflektovat, přesto začala ihned s nástupem normalizace opět sestavovat seznamy osob židovského původu. Přesvědčení o vlivu židovské komunity na události roku 1968 tak zůstávalo aktuální, ale projevovalo se spíše v praxi tajných služeb, kdežto z veřejného diskurzu bylo de facto odstraněno, až na výjimky, jako byla například angažovaná beletrie **Alexeje Pludka** (o tom více ve třetím pokračování).

Podle společného materiálu Ústavu pro studium totalitních režimů a Židovského muzea z roku 2016 jsou podobné teorie nedílnou součástí „antisemitské tradice sovětské propagandy“, jejíž názory souzní s rasovými zákony **Třetí říše**. V této atmosféře je dnes hlubší studium reálného vlivu sionistických, resp. židovských zájmů na vznik a průběh „obrodného procesu“ prakticky nemyslitelné, a pokud ano, tak s předem daným závěrem.

Jakkoli je neoddiskutovatelným faktem zásadní podíl komunistů židovského původu na samotném nastolení komunistického režimu v Československu, přístup strany k židovství jako takovému se postupem času vyvinul do polohy spíše nepřátelské. Podíl na tom měly jednak (ne)vztahy východního bloku s Izraelem, jednak byl devastován judaismus v souladu s obecným tažením proti duchovním tradicím. Do konce dvacátých let 20. století bylo na území dnešní ČR zbořeno 27 synagog, dalších 60 pak bylo zničeno zejména v Sudetech pod

vlivem nacionálně-socialistické ideologie. Ovšem během čtyř desetiletí vlády KSČ bylo zbořeno kolem stovky synagog.

Zášť moskevského bloku proti sionistické politice se ovšem setkávala ve vlivných západních kruzích s mnohem větším pochopením, než si většina lidí v komunistickém Československu dokázala představit. Anti-izraelské nálady, vyvolané na Západě sympatiemi k osudu Palestinců, neměly totiž nic společného s antisemitismem, nýbrž byly a jsou typickým plodem dominující levice a její „protiimperialistické“ agendy a výběrového antiamerikanismu. Po triumfu Izraele v šestidenní válce v létě 1967 vypukla v zemích sovětského tábora mediální kampaň proti sionismu, což bylo obzvláště pikantní v NDR. Právě východní Němci měli ovšem velmi ostražitý vztah k lidem typu E. Goldstückera, tedy germanistům a obecně intelektuálům s mezinárodním vlivem zejména v německojazyčném prostředí, orientovaným ovšem na Bonn. V oficiálním stranickém listu *Neues Deutschland* vyšel obsáhlý materiál interpretující pražské jaro jednoznačně jako produkt sionistického plánu na rozložení socialismu v Československu.

Mnozí Židé podporovali politické uvolnění prostě proto, že měli v paměti antisemitskou rétoriku z procesů padesátých let. Zesílenou motivací židovských elit k prolomení kulturně-politické izolace Československa byla snaha o obnovení či posílení vazeb na západní diasporu a mezinárodní židovstvo obecně. Rozhodující roli ve společenských pohybech hráli žurnalisté, publicisté a spisovatelé (Arnošt Lustig, Ivan Klíma), z nichž mnozí díky kontaktům v rámci komunity disponovali nadstandardními kontakty na Západě a informacemi o jeho politické strategii a bezprostředních i dlouhodobých zájmech.

Osmašedesátý přinesl některé signály, patrné jen velmi pozornému a informovanému pozorovateli, kterých ovšem tehdy (a dnes?) bylo minimum. Kupříkladu lidem uctíváný bolševický klaun a národní „děd vševěd“ Jan Werich v rámci vzrůstajícího se židovského sebevědomí začal mluvit pro mnohé poněkud nesrozumitelným jazykem. V rámci oslav tisíciletého výročí příchodu Židů do Čech, které se (s mohutnou mediální podporou) slavilo právě v roce 1968, pronesl Werich na Židovské radnici **plamenný projev**, v němž mimo jiné vyslovil naději, že výraz Židovské Čechy se v budoucnu stane stejně známým, jako v minulosti třeba Velká Morava... Pozoruhodně jednostranný pohled přitom použil při tehdy módní kritice poúnorových politických procesů. Jako viníky výslovně jmenoval Čechy a Slováky, aniž by zmínil významné mučitele a organizátory justičních vražd židovského původu. Naopak, zatímco Češi a Slováci se mají kát, Žid je vždy obětí, antisemitismus se zrodil z lidské (gójské) blbosti a co považujeme za vlastní (křesťanskou) tradici lidskosti, má ve skutečnosti židovské kořeny. Tolik Werich k **dokreslení atmosféry** „kafkovské emancipace“ v rámci pražského jara.

Klíčovým „osmašedesátníkům“ nešlo o „kontrarevoluci“ ani „návrat kapitalismu“, byli to vesměs marxisté, kteří se rozešli s *de facto* nacionálním post-leninským socialismem sovětského typu, a toužili po internacionálním kulturně-revolučním socialismu západního střihu. Tento sen se jim naplnil až po listopadu 1989, kdy se české země „vrátily do Evropy“, v níž ovšem mezitím proběhl dlouhý pochod institucemi a neomarxismus se etabloval jako *de facto* státoprvní ideologie.

Zvláštní objektový svazek „Sionisté“ vedla StB od padesátých let až do května 1968, kdy byl na pokyn z nejvyšších míst ukončen a archivován. Plošné sledování Židů bylo zrušeno už začátkem šedesátých let a StB se soustředila spíše na kontrašpionáž proti izraelské ambasádě a její spolupráci s místními Židy. Po přerušení diplomatických vztahů s Tel Avivem ovšem pokračoval monitoring sionismu, konkrétně mezinárodních organizací jako Joint (**JDC**) a jejich zejména rakouských poboček, které si udržovaly napojení na vedoucí představitele pražské židovské obce. V únoru 1970 pak byly aktivovány plány společného postupu bezpečnostních a zpravodajských složek v boji „proti izraelské rozvědce a domácím sionistům“. Důsledkem přesvědčení části StB o nebezpečí sionistického vlivu bylo spuštění akce s krycím názvem Pavouk, která měla eliminovat hrozbu „kontrarevolučních“ tendencí, mělo být zabráněno ovládnutí klíčových pozic osobami židovského původu. Byly sledovány důležité organizace a úřady i odborná a akademická pracoviště se zvýšenou koncentrací Židů na vedoucích místech. *Kompletní kartotéka židovských občanů působících na vlivných pozicích byla skartována hned na začátku prosince 1989.*

Velká změna kulturního narativu v šedesátých letech, ústící až v pražské jaro, se významně promítla i do reflexe židovské tematiky v literatuře, médiích, divadle, a také – pro širokou veřejnost nejviditelněji – v kinematografii. Když začátkem padesátých let Werich prosadil na Barrandově filmovou adaptaci vlastní hry *Golem*, bylo to už pod názvem *Císařův pekař a pekařův císař*, a jen za cenu toho, že byl děj zbaven židovského pozadí a zbyla jen komunistická pohádka. S postupem šedesátých let se film stále více v souladu s vývojem na Západě shlíží v tematizaci holokaustu: *Transport z ráje* (1962) ...a *pátý jezdec je Strach* (1963), *Démanty noci* (1964), *Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou* (1965), *Dita Saxová* (1967), *Flirt se slečnou Stříbrnou* (1969), dokonce i první ze série Schulhoffových kriminálek s majorem Kalašem – *Strach* (1963). A samozřejmě v roce 1968 kultovní *Spalovač mrtvol* (kritická reflexe z hlubin internetu: „Není to nic jiného než výsměch antisemitismu zabalený do artového hororu“). *Obchod na korze*, natočený slovenskými Židy v pražském studiu, ocenila Amerika v roce 1966 prvním Oscarem pro Československo.

Normalizace pak na dvacet let vrátila do rolí válečných hrdinů partyzány, komunistický odboj a Rudou armádu. S novým polistopadovým politickým kursem se situace opět mění, holokaust se postupně vrací na výsluní a stává se středobodem tematizace druhé světové války, kterou jsme si již navykli vnímat prakticky výhradně židovskými očima.

Je třeba uvést i normalizační výjimky, zejména dodnes hojně reprízované tituly *Zlatí úhoři* (1979) a *Smrt krásných srnců* (1985), natočené podle povídek svérázného Oty Pavla, o němž Tomáš Koloc (*Kulturní noviny*) píše: „Jeho povídky na téma válečného dětství židovského kluka, jenž se svým pábitelským židovským tatínkem a dvěma bratry vyrostl v Buštěhradě, obci, do jejíž aglomerace spadaly i Lidice, uchvátily za normalizace celý národ, a Ota Pavel coby „český národní židovský umělec“ spočinul v srdci Čechů hned vedle milovaného Karla Poláčka a Huga Haase.“

Umný významový propletenec židovství – Buštěhrad – Lidice necháváme bez komentáře. Zajímavější je informace z téhož článku o původu některých sugestivních scén v Schindlerově seznamu; Steven Spielberg údajně čerpal z filmu Juraje Herze *Zastihla mě noc* (1985), v němž

vlastní prožitky židovského dítěte v koncentračním táboře „narouboval“ na ideologicky vyhovující příběh komunistické novinářky Jožky Jabůrkové. Přestože je tedy téma filmu formálně zcela „nežidovské“, dotýká se v něm zjevně našli, neboť toto české normalizační dílko s hudbou M. Kocába se promítá jako smyčka v osvětivském památníku (tvrdí autor v roce 2016).

V normalizační filmové či televizní tvorbě můžeme také najít, jakkoli spíše sporadické, odkazy na údajné sionistické pozadí pražského jara. Od primitivní a dnes úsměvně vyznívající názorné agitky ve filmu *Hroch* režiséra Karla Steklého, dokonale přizpůsobivého každému režimu, až po dodnes oblíbeného majora Zemana. Zde jsou ovšem příslušné aluze jen symbolistně zašifrovány do dialogů, aby v širším publiku nevzbuzovaly zbytečnou kontroverzi. Díl *Klauni* na pozadí banálního kriminálního syžetu parafrázuje protagonisty pražského jara od V. Černého přes P. Kohouta až po V. Havla, řízené mezinárodním agentem se jménem, které evokuje anglo-židovskou symbiózu: Perry Stein. Podobně v posledním díle *Růže pro Zemana* figuruje imperialistický špion Edmund Sachs, obchodník s diamanty a zlatem, o němž se dozvídáme, že musel z Československa utéct před Hitlerem. Slovo Žid ani v jednom případě nezazní.

(dokončení příště)